

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 42 (10791) хемис 19-октябрь, 2017-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Къуьчхуьр Саидан - 250 йис

Бунтчи шаирдин гуььрметдай

М.ЖАЛИЛОВ, Э.ШЕРИФАЛИЕВ

18-октябрдиз Махачкъалада, РГЪамзатован тIварунихъ галай Милли библиотекадин чIехи залда чи халкъдин рикI алай ашукъ ва женгчи, литературадин илимда вичел “бунтчи шаир” тIвар акъалтнавай классик Къуьчхуьр Саидан 250 йисан юбилейдиз талукъарнавай мярекат къиле фена. И кардиз къуват гайибур ва ам тешкилайбур Махачкъалада авай лезгийрин милли культурадин автономиядин (председатель Пакизат Рагъимханова) векилар, Милли библиотекадин край чирдай отделдин къуллугъчияр, шаирдин ирсинал рикI алай активистар я.

Шииратдин ихътин межлис тешкилун ва къиле тухун чна фадлай вилив хуьзвай. Саки йисан сифтедилай башламишна («ЛГ»-дин 6-нумра) чи газетдин чинра Къуьчхуьр Саидан ирсиниз, адан къисметдиз талукъ материалар чапзавай. Шаирдин юбилей тухун - им чи къенин ва къезмай несилар халисан ватандашар, халкъдин таъсиб хуьдай къагъриманар хъиз тербияламышунин хъсан рехъ тирдини къейднавай.

Юбилей тухуз кIани ксар са шумудра чи редакциядани кIватI хъана, республикадин писателрин Союздиз, талукъ маса идарайриз чарар, теклифар, тIалабунар

*Виш йисар физ, чаз Саидан вилери
Къалурда рехъ, анжах вилик эвериз:
- Тахъуй куьне куь намусдал алвериз!
Элкъевез тахъуй къасабчийриз,
къеввериз!..*

Им чIехи шаирдин ирсинин мана ва метлеб, халкъдиз тунвай веси хъиз я...

Гила юбилейдин межлис Милли библиотекада къиле фейивал. Иниз меркездин мектебрай, вузрай, идарайрай, редакцийрай шииратдал рикI алай гзаф ксар атанвай. Вирибурук шадвилдин гъиссер мадни са карди кутунвай. Махачкъаладин администрация, чIехи шаирдин тIвар не-

Мярекат тешкилиз куьмекар гайибур, атай мугъманриз Фазил Асланова, Гуьллера Камиловади, Пакизат Рагъимхановади сагърай лагъана.

Къуьчхуьр Саидан уьмуьрдин ва яратмишунрин рекъикай филологиядин илимрин доктор, писатель Къ.Акимов рахана:

- Ашукъар зайиф ксарикай жедайди туш! Лап зурба къагъриманрикай жезвайди я женгчи, бунтчи шаирар!

Писатель Лезгийрин госмуздрамтеатрдин сегънедал гъанвай Къуьчхуьр Саидан къаматдикай, алай вахтунда шаирдиз гузвай фикирдикайни рахана.

Дагъустандин халкъдин шаир Абдуслим Исмаилова Дагъустандин писателрин Союзди, лезги писателрин секцияди шаирдин юбилей къиле тухун патал авур алахъунрикай суьгъбетна. Ада къейд авурвал, гъайиф, и кардиз я райондай, я республикадин вини мертебайрай руьгъ тухардай жаваб атанач.

- Къуьчхуьр Саид чун я! Чаз кланзавайди я шаирдин ирс. Къезмай несилрив ам агакъарзавайди чун я. 20-ноябрдиз Дербентда Лезгийрин госмуздрамтеатрда ашукъдикай драма мад сеферда къалурда, - лагъана А. Исмаилова.

Тамашачийри рагъметлу Айдуьнбег Камилован сесиниз яб гана. Ада “Къуьчхуьр Саид” поэмадай чIукъ кIелна... Залда авай экрандилай абур Къуьчхуьруьн куьгъне хуьруьн, тIебиатдин акунриз килигна.

Дагъустандин халкъдин шаир Арбен Къардаша Къуьчхуьр Саидан ирс винел акъудунин ва ахтармишунин тарихдикай суьгъбетна. Саидан тIвар несилриз сифте яз ачухайди СтIал Сулейман тирди къейдна. Адалай гуьгъуьниз чи шаирринни аллимрин еке десте арадиз атана.

“Лезги газетдин” редакциядин патай литературадин отделдин редактор Мердали Жалилов рахана.

Мярекатдал мадни гзаф ксар рахана. Межлисдиз гурлувал Ашукъ Алихана лагъай ашукърин маниди гана. Махачкъала шегъердин 28-нумрадин школада лезги чIаланни эдебиятдин тарсар гузвай Севиьндж муаллим къиле аваз аялрин дестеди кIелай шиирри мярекат мадни гурлу авуна.

реке туна. Газетдин саки вири нумрайра чIехи шаирдин юбилей рикIел гъизвай жуьреба-жуьре маса материалрихъ галаз къенин аямдин камалэгъли писатель Гъаким Къурбанан “Гъай тахъай гъарай” романдай чIукар чапна.

Куьрелди, агъалийрин са къадар къатар уяхардай крариз къуват гана. ГъикI хъи, чIехи арифдардин, “бунтчинин”, ханаринни беглерин девирда кесиб халкъдин терефдал дагъ хъана акъвазай касдин юбилей лап вини дережада аваз къиле тухун лазим тир. Дагъустандин а чIаван (XVIII асир) литературада чаз а дережада халкъдин терефдал акъвазай маса классик чидач.

силри эбеди рикIел хуьнин лишан яз, “Ипподром” микрорайонда са куьчедиз Дагъустандин классик Къуьчхуьр Саидан тIвар гунин къарардал атанва! Ахътин куьче жедайдахъ вирида инанмишвалзава...

Мярекат куьруь гзаф рахуналди, адан тешкилатчийрикай сад тир Фазил Асланова ачухна ва вири мугъманар тебрикна. Ада вири лезги халкъдиз муштулух гана - Мурад Саидова Къуьчхуьр Саидан хейлин эсерар урус чIалаз таржума авуна, ктаб акъуднава.

- Им лишанлу вакъиа я. Алава яз чна Дербентда, Къурагъани адан юбилейдин мярекатар къиле тухуда, - давамарна Ф. Асланова.

Нумрадай кIела:

ОБЩЕСТВО

Чинебан яракъ

...Им 90-йисар тир. Гъич садрани тахъай хътин коррупцияди, экстремизмди, терроризмди гъужумзавай, Ватандин итижар ачухдиз, лап ачухдиз маса гуз хъайи йисар. Рагъаклидай патан стратегри шадвалзавай: “Виш йисаралди садавайни муьтIуьгъариз тежезвай Россия къармахра гъатна”. Амма абурун шадвал яргъалди давам хъанач...

▶ 4

ИРС

“Аслан даим ксанайтIа...”

Гъайиф, Азербайжан патан зегъмет чIугъваз хъайи гзаф маса шаиррин хъиз, Иззет Шерифован къисметни агъурди хъана.

Иззет Азербайжандай Дагъустандиз экъечлуниз мажбур хъана... Ада Дербентда вичин кIвал-югъ кухтазвай. Амма рикIиз акур къван дердисервилери ам фад уьмуьрдивай авуна.

▶ 5

ИНСАН ВА ТIЕБИАТ

Жавабдарвал - гъар садан хиве

Сир туш хъи, эхиримжи цIуд йисара жигеррин, нефес къачудай органрин азарри, зобди, чухуткади ва маса азарри инсанар гъелекун артух хъанва. Им тIебиатдиз хасаратвал авунин, гъава, яд, незвай шейэр михъибур туширвилин нетижа я лугъуз жеда.

▶ 6

ЭКОНОМИКА

ЦIийи рекъер - цIийи мумкинвилер

“Эгер са зур йис идалай вилик завай Россияда цIийи авиакомпания пайда хъун мумкин яни лагъана хабар къунайтIа, за и кар гъич садрани хъун мумкин туширди я лагъана атIай жаваб гудай. Чи уьлкведин шартIара им, дугъриданни, чIалахъ тежер хътин кIвалах я...”

▶ 7

САГЪЛАМВАЛ

БицIекрин къайгъударар

Махачкъала шегъердин аялрин 1-нумрадин муниципальный больницада вири рекъерай чпин пешеяр хъсандиз чидай пешекарри кIвалахзава. Невропатологди, пордохтурди, педиатрри... аялрин сагъламвал вири терефрихъай ахтармишзава ва лазим тир серенжемар къабулзава.

▶ 8

СПОРТ

Ругудра чемпион

Мегъарамдхуьруьн райондин футболдин “Леки” десте ругуд лагъай сеферда республикадин чемпион хъана.

Махачкъала, Каспийск, Буьнакск, Хасавюрт шегъеррай, Мегъарамдхуьруьн, Хасавюрт районрай 9 командадин иштираквал авай и турнир 14-апрелдиз башламишна.

▶ 12

Мярекатар

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

14-октябрдиз Мамедкъала поселекдин стадиондал Дербент район арадал атана 96 йис тамам хъуниз талукъарнавай мярекатар кыле фена. Райондин йикъан сергъятра аваз ина гъакни азербайжанрин культурадин республикадин дережадин “Севиндж” фестивал ва “Къизилдин зул” суварни къейдна.

Пуд сувар - са юкъуз

Шад мярекатра Къиблепатан территориальный округда РД-дин Къилин патай тамам ихтиярар ганвай векил Энрик Муслимова, вахтуналди РД-дин Гъукматдин Председателдин заместителдин везифаар тамамарзавай Биалал Омарова, вахтуналди РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрдин везифаар тамамарзавай Керимхан Абасова, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Ферзиллагъ Исламова, Асият Алиевади са бязи министерствойрин руководителри, Сулейман-Стальский, Меъгарамдхуьруьн, Ахъеъ ва маса муниципалитетрин кылер, райондин вири хуьрерин ва къунши районрай атанвай агъалийри иштиракна.

Мярекатдиз Дербент райондин агрофирмайри чпи гъасилзавай няметар гъанвай. Ина булдалди салан майваар ва емишар, са шумуд жуьре сортарин ципицар ва гъакни райондин чехирар хкуддай заводдин продукция авай.

Стадиондал райондин хуьрерин ва шегъердин 29 гъаят тешкилнавай. Гъар гъаятдал вичин музыкантар, недай- хъвадайбур гъазурдайбур гъерекатдик квай.

Мярекатрин шадвилер райондин вири идарайрин ва хуьрерин яратмишзавай, образованидин, медицинадин коллективрин, хуьруьн майишатдин работникрин параддиль башламишна.

Кватл хъанвайбуруз сувар тебрикуналди, райондин кыл Меъгамед Желилова Дербент район девлетлу адетралди ва зегъметдал рикл алай баркаллу инсанралди машгъур тирди къейдна. Райондин руьгъдин къуват яз ада миллетрин арада авай дуствал ва бубайрин адетриз вафалувал къалурна. Ахпа ам райондин агропромышленный комплексдин

агалкъунрал акъвазна. ИкI, алай йисуз районда 52 агъзур тонн ракънинин кагърабаяр, 22 агъзур тонн техил, саки 370 агъзур тонн салан майваар, 14 агъзур тонн емишар, 3 агъзур тонн як, 9 агъзур тонн нек, алатай йисав гекъигаила 100 миллион манатдин артух продукция гъасилнава.

Биалал Омарова Дагъустан Республикадин Къилин везифаар вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильеван патай райондин агъалийриз пуд сувар мубаракна, район

йигин камаралди вилик физвайди къейдна ва хуьруьн майишатдин работникрин чехи агалкъунар къазанмишун алхишна.

- Гъуьрметлу Дербент райондин агъалияр ва хуьруьн майишатдин зегъметчиар, за квез кье районда къейдзавай пуд суварни мубаракзава, - лагъана Энрик Муслимова. - Дербент район республикада виридалайни чехибурукай сад я. Ина хуьруьн майишат хъсан ериш аваз вилик физва. Заз инал виридаз чешне тир “Татляр” агрохолдингдин ва адан руководитель Ягъа Гъажиеван твар къаз къанзава.

Анал районгъалийриз сувар гъакни Керимхан Абасова, Асият Алиевади, Дагъустандин дишегълийрин Союздин председатель Интизар Мамутаевади ва масабуру тебрикна.

Ахпа районада тафаватлу хъайи хуьруьн майишатдин, образованидин, медицинадин, культурадин са жерге работникрин Россиядин Федерациядин, Дагъустан Республикадин, РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрстводин патай гъуьрметдин тварарин удостоверенияр, гъуьрметдин грамотаяр, чухсагъулдин чарар вахкана.

Къейдна къанда, “Севиндж” фестивал рикел аламуькдаиди хъана. И мярекатда Дагъустандин Гъукматдин лезгийрин, азербайжанрин, табасаранрин театрдин коллективри, Дербентдин музыкальный училищеди, Дагъустандин къуьлердай “Каспий” ансамблди, Республикадин циркиндин искусстводин школади, фольклордин “Терекеме” ансамблди ва масабуру иштиракна.

Фестиваль, РД-дин культурадин министрстводи ва республикадин халкъдин Яратмишунрин къвали къуьн кутуналди, райондин администрацияди ва культурадин отделди тешкилна.

Подписка - 2018

Ша, чна лезгивал къалурун!

САЖИДИН, шаир, Россиядин писателрин, журналистрин союзрин член, РД-дин культурадин лайихлу къулдугъчи, жегъилрин насигъатчи

“Лезги газетдин” къилин редактор Меъгамед Ибрагъимован “Руьгъдин девлетлувал къалурун” макъала за еке дикъетдивди келна. Гъар йисуз подпискадин вахт мукъва хъайила, ихътин эвер гунар жезвайди я. Чун хайи чалал акъатзавай газет ва я журнал кхьих лугъудай чкадал атунал зун мягътел жезва. Вилик вахтара лезги чалал чапзавай газетар кимерал, чуьлда зегъмет члугъвавай инсанри ял ядай чкайрал сада келдай, амайбуру дикъетдивди яб акалдай. Гъавурда гъат тавурбурун суалриз гъуьгъунлай жавабарни хгудай.

Къе гъикл я? Телевизор, вилик йисара общественностдин уьмуьрда еке роль къугъвай радиоар мудда амач. Майдан-диз компьютерар, мобильный телефонар, планшетар, айпадар... акъатнава. Интернетдикай менфят къачуналди, дуьньядин а кыле, космосда, гъетерин алемда гъихътин сирер, вакъиар аватла чириз жезва. Мобильный телефонар гъачир аяларни чи йикъара тек-туьк дуьшуьшра гъалтда. И карди техника вилик фенвайди, инсанрин агъваллувал хкаж хъанвайди тестиькарзава.

Къенин юкъуз пине гъайи партал, шаламар нел ала? Садални! Пине вуч затл, шалам гъихътинди ятла чидайбур къери хъанва. Яшар 80 йисарилай алатнавай жувазни ихътин цийивилер, къулайви-

лер акулал зунни шад я. Анжах са кардин патяхъай за гъайиф члугъваза: Меъгамед Ибрагъимован макъаладай аян жезвайвал, чи девирда гъафбур руьгъдиз кесиб хъанва. 10-15 агъзур манат пул гана, мобильный телефон къачуна, хцин ва я рушан гыле твадай диде-бубадихъ къвализ дуьньяда, республикада, Лезгистанда кыле фенвай, физвай вакъиайрикай, крарикай хабарар гъаз хквезвай “Лезги газет” кхьидай 820 манат авачи бес? Чи веледар, акъалтзавай несилар къадирлугур, ватанпересар яз чехи хъун патал гъар са лезгиди, “Лезги газетдилай” гатлунна, хайи чалал акъатзавай вири изданияр подписка авун лазим я.

Вучиз ятлани, гъафбуруз чи республикадин, районрин, хуьрерин культурадин ва илимдин уьмуьрда кыле физвай вакъиайрикай, спортсменри къазанмишзавай агалкъунрикай гъаз къвезмач. ИкI тирди куь субутзава? Чна хайи чалал акъатзавай изданияр кхьин тавуни. “Лезги газетдиз”, журналриз акъудзавай макъалаяр чи ватангъалийрикай тушни бес? Чун чаз гъисаба амачирбур туш къван. За ва я маса касди, СМИ-дин къуллугъчийри, идарайрин чехибуру хайи чалал акъатзавай газетар, журналар кхьихъ лугъуз вучиз эвер гузвайди я? Вучиз чун ихътин йикъал атанва? Лезгидиз хас ватанпересвал, жуьртлувал, хайи чалал авай къливал гъанава?

За хайи чалал, чилин къадир авай гъар са ватангъалийдиз 2018-йис патал “Лезги газет” ва чи чалал акъатзавай амай изданияр подписка авуниз эвер гузва. Ша, чна чи лезгивал къалурун! Чи багъри “Лезги газетдин” тираж, вилик йисара хъиз, 2018-йисузни республикадин газетрин арада виридалайни чехиди яз амукъдайдак умуд кутазава.

Дустуниз чар

Эхиримжи йисара “Лезги газет” почтадай ва киоскрай кхъизвай агъалийрин къадар гъа са дережада ава - 9-10 агъзур. Ибур гъар йисан гъакъикъи подписчикар я, амма милли газет келзавайбурун къадар идалай 2-3 сеферда гъаф я. Газетдихъ галаз алакъа хуьзвай ксарни тлимил туш. Абуру редакциядиз араара маналу чарар кхъизва, макъалаяр рекъе твазава.

И йикъара Дагъустандин Огни шегъердай Ибрагъимов Вердидилай пара итжлу ва метлебу чар атана. Сифте келиз гатлунайла, чун гъавурдани акъу-

нач, ада лугъузвай дуст вуж ятла, ихтилат никай физватла? Анжах ахпа, чарчин юквал агакъайла, гъакъикъат ачу хъана. В. Ибрагъимован дуст “Лезги газет” я къван.

“САЛАМ, ЧЕХИ ДУСТ!

Вун запай пара чехи я, ваз дуьнья гъаф акулна, тежрибани вахъ хейлин ава. Гъавилляй заз вун гъаф къанда. Вучиз лагъайтла, дуст, вуна са заз ваъ, гъафбуруз зурба акъул, сабур гузва, гъакл маса къени рекъерни къалурзава. И къвалах, фикир гъайитла, сергъят авачир къван камаллуди, разивалдайди я.

Къе-пака вун виш йисан дережадив агакъда. Им зун ва амай ви дустар патал зурба вакъиа жада. Ам тир гъалда къаршиламишни авуна къанда.

Чехи дуст, заз малум я, алатай девирда вал жуьреба-жуьре тварар хъана. Уьмуьрда вал четин вахтарни ацалтна. Гъикл хъанатлани, вуна баркаллувилелди ви рехъ тухвана, халкъдиз къуллугъна. Аферин!

Къе вал, чехи дуст, “Лезги газет” твар ала. За ваз ам риклин сидкъидай тебрикзава. Къуй дуст, ваз и ватанперес твар асирралди ишлемишдай сагъвал гурай. Лезги халкъни галаз чна вал гъамиша дамагда.

Багъа дуст, зун вахъ галаз 1964-йисалай таниш я, заз вун пара хуш я. Вун за рикл алай багъа мугъман хъиз къабулзава, гъафбуруз вун играми я.

Дагъустандин Огни шегъерда милли газет кхъизвайбур тлимил хъунал за бейкефвалзава. Жуван мукъвабурув, чидайбурув, къуншиьрив вун кхъиз тун патал за гъар йисуз таблугъат тухузва. Са вахтарив гекъигаила, газет кхъизвайбур са тлимил артух хъанва. Гъайиф хъи, чи са бязи ватандашириз газетди гузвай куьмекдикай, лезетдикай хабар авач. Газет риклин дуст хъиз я. Хабарни авачи са гъи рекъий ятлани келзавайдаз куьмек гузва. За жуван вири ватандашириз дидед чалал акъатзавай газет кхъиниз эвер гузва”.

Чи сугьбетар

Чаз “вагшияр”, “чапхунчяр” лугъузвай Рагъакидай патан “цивилизованный” уьлквейри агъзур йис идалай вилик, тек са чеб дуьз рекье аваз виликди физвай буря, дуьньядин амай халкяр вири Чилел алай девлетарни галаз чпис - Рагъакидай патаз табий хъана кланзавайди я лугъуз, чапхунчивилин дявээр тухуз эгечна. 1163-йисуз шведар урусрин чилер къаз эгечна. Ахпа Тевтондин ордендин къушунар, Римдин хаш алай бур, венгерар, полякар, литвавиар. Гаф кватай чкадал лугъун, XIV асирдин эхирда Литвадин члехи княжестводин чилерин 90 процент урусрин бур тир. Полякрин къушунар Москвада хъана. Наполеона, вичиз муьтуьгъарнавай Италиядин, немсерин, Австриядин, Польшадин, Швейцариядин, Бельгиядин, Голландиядин ва Европадин маса уьлквейрин къушунарни кутунвай французурин зурба армия гваз атана, Москва къуна, шегьердиз цай яна. Амма урусрин армияди, къувар кватна, французар кукварна. Наполеон беябурчивилелди Россиядай катна. XX асирда Россиядал гъужум авур фашистрин килел вуч атанатла, чи рикел хъсандиз алама.

Абдулафис ИСМАИЛОВ

ЯРАКЪДАЛДИ, дяведалди Россиядал тдем гъиз тежедайдан гъавурда акъур душманри гила адаз акси маса къайда жагъурна, ишлемишзава. Россиядихъ галаз цийи, “къайи дяве” ЦРУ-дин директор хъайи А. Даллесан (виридаз малум тир) пландал билемишнава. И “дявевдин” мурадиди урус цивилизациядин, чи обществодин дибдин къадакар тир марифатдинни ахлакъдин, руьгъдин ивиар: гъахълувал, ватанпересвал, коллективизм арадай акъудуникай, руьгъдин игътиякрин чкадал къадарсуз члехи девлетар, тух тежедай пичли нефс, индивидуализм вилик кутуникай ибарат я. Пул, пул, эвелни-эвел - пул! Гъа им я абурун уьмуьрдин макъсад.

Амма пулдихъ инсандив лап члехи тахсиркарвилер ийиз тадай къуватни ава. Бес гимисдин са 30 абасдихъ (шекел) Иса пайгъамбар маса ганачирни... Аллагъди инсанар дуьз рекъел хкун патал чилерал рекье тунвай векил. Пайгъамбар адан виридалайни рикл алай сухта Ягъудади (апостол Иуда) маса гана. Иса пайгъамбардиз виликамаз чизвай вичиз мус ва тайиндаказ ни хаинвал ийидатла. Амма ада къисмет тирвал къабулна. Иудадин эхирни пехир хъана: ада вичи вич куьрсарна.

Пайгъамбардиз икл хаинвал авун - им инсаниядин тарихда виридалайни раиж, къадар авачир къван члехи коррупциядин дуьшуьш яз гъисабзава. Къве агъзур йис идалай вилик хъайи кар за авилай рикел гизва хъи, заз къенин чи коррупционерин крайкай Иудадин хаинвилер ухарар къевезва. Хаинвал ийизва Россиядиз - чи Ватандиз. Хаинвал ийизва кесиб жезвай халкъдизни Президент В. Путиная.

КОРРУПЦИЯДИН тарихдин эвел дегъ Къаманар ава. Вад агъзур йис инлай вилик Рим пачагълугъдихъ галаз гъамиша бгъйсина хъайи, а девирда виридалайни девлетлу, гужлу Карфаген пачагълугъда, грекун тарихчи Полибийди хъизвайвал, государстводин къуллугъчивилин чкаяр ачухдиз маса къачузвай: ни гзаф пул гайитла, гъадакай къуллугъчини жезвай. Тебии яз къуллугъдал атанвайда вичи гайи пул, уьлкведин итижар маса гана, государстводин “сандухдай” артухни алаз вахузвай.

Вичин девирда агъзур йисалай гзаф вахтунда лап девлетлу ва гужлу пачагълугъ хъайи Византиядани къуллугъар маса къачузвай. Ахпа къуллугъчиди, ришветар къачуналди ва халкъдивай алава налогар кватлуналди, вичин девлетар артухарзвай. Гуьгъуьнлай гъа ихътин къайдаяр Римдин Республикадани мягъкем хъана. Османдин пачагълугъда (гилан аямда Туркия) Юкъван асирра ва гуьгъуьнин девирра коррупцияди масанра тахъай хътин жуьреда цуьк ахъайна.

Тварар къунвай, дуьньяда лап девлетлу ва зурбабур хъайи и къуд пачагълугъни чклана. Чуклуни килин себеридай сад коррупция яз гъисабзава.

Члехи пачагълугъар хъайи Британияда ва Францияда къуллугъчирни я регъуввал, я кичевал авачиз ришветар къачун адетдиз элкъевнай. Иллаки члехи къуллугърал алайбуру. Икк, месела, Наполеонан гъукуматдин министр хъайи гзаф амалдар, чилерин кланкай фидай хътин фендигар Талейрана императордин къаюмвилек экечлиз кланзавай Европадин уьлквейрин пачагъривай ришветар къачузвай. Императордин патав физ ва я ислягъвилер икърар кутлуниз кланзавани? Талейраназ ришват це. Францияди и ва я маса

уьлкведал гъужумна кланзавачлала - Талейраназ къизилар це.

Гъакикъатдани, бажарагълу дипломат хъайи ва лутувилер зурба алакьунар авай Талейрана, намус-гъейрат рикелай алудна, вичиз девлет кватлун патал уьлкведин итижар маса гана. Франциядин империяни чклана.

ЧИ уьлкведа, виринра хъиз, государстводин тукьлуьрайвалди коррупцияни арадал атана. XVI-XVII асирра ришветбазвилекай икрагъ хъайи москвавийри бунт къарагъарна. Кар ана ава хъи, шегьердин къил ва судья Плещеева анжах са закон гъисаба къазвай: “ни гзаф пул гайитла, гъам гъахълуя”. Идалайни гъейри, судьяди, шегьерэгъ-

Чинебан яракъ

лийрин арадай девлет авай ксар жагъурна, абур бугътенрик кутуна, тапан “делояр” тукьлуьриз, тахсир квачирбурни вичиз ришвет гуниз мажбурзавай. Плещееван эхир тукьлуьлди хъана: агъалийри ам къван гана телефна.

Идалай гуьгъуьниз пачагъ Алексей Михайловича ришветбазвилерин вилик пад къун патал клеви серенжмар къабулнатлани, коррупция терг ийиз хъанач.

Государство идара авунин карда ришветбазвиле гъикъван деринриз дувул янаватла акурла, Россиядин тахтуниз атай пачагъ I Петр мягътел хъанай. Ада сифтебурукай сад яз аннамисна хъи, коррупцияди уьлкведин бюджетдин клан хъудзава ва общество чукуьрунал гъизва. Пачагъди коррупциядин вилик пад къадай са шумуд указ къабулна. Ада ришвет къачур къуллугъчидиз суддалди къиникъин кар атлуни гъакиндай вичин клеви дуст, “эрчи гъил”, куьмекчи ва ихтибарлу кас князь Александр Меншиковахъ галаз меслят авунай. Тарихчийрин гафарай, “эрчи гъили” пачагъдиз лагъана: “Ак авуртла, Куьн къуллугъдай кас авачиз амуькда”. Князди дуьз лугъузвай, вучиз лагъайтла пачагълугъда виридалайни члехи коррупционер А. Меншиков вич тир. Амайбуру адалай чешне къачузвай. Александр Даниловичахъ къушунриз регъбервал гудай члехи бажарагъ авай. Тарихчийри лугъузвайвал, Кеферпатан дяведа нубатдин шегьердал гъужумдалди вилик Меншикова аниз вичин векилар ракъурзавай ва шегьерэгълийрин вилик шартл эцигъзавай: магълуб хъайи шегьерда аскерри тарашунар тавун патал виликамаз пул гана кланда. И къайдада къачузвай саки вири пулар ада вичиз тазвай.

ЦИИИ шегьер Петербург эцигунрин кваллахриз регъбервал гузвайди ва шегьердин сад лагъай губернатор хъайиди Меншиков тир. Пачагъди адаз пулдин члехи такъатар ахъайзавай, амма абурун са пай Меншикован сандухриз физвай. Императорди и кардиз са акъван фикир гузвачир. I Петрди Меншиковаз “чуьнуьхунар квай, амма вафалу тир вичин эрчи гъил” лугъузвай.

Уьлкведин тахтуниз II Петр атайла, Меншиков суьругъндиз акъудна, адавай вири чилер, девлетар вахчуна: гъа жергедай яз са шумуд миллион манат къизилдин нагъд пул, пуд сандух багъа шейэр, 105 пут михъи къизилдикай гъазурнавай къаб-къажах.

Император I Петр (Меншиковак хкуьрнатлани), Иван Грозный хъиз, коррупциядихъ галаз клеветалай женг чуьгур регъбер хъана. Амма пачагълугъда, дуьньядин амай уьлквейра хъиз, чуьнуьхунрин вилик пад гуьгъуьнин девиррани къаз хъанач. Инал тарихдин къве делил рикел хъиз кланзава. Пачагъ I Николая вичин хва, гележегдин император II Александр лагъанай: “За фикирзавайвал, вири государствода анжах чна къведа - зани вуна чуьнуьхзавач”. Генерал-адъютант И. Фролова шагъидвалзавайвал, I Николая полициядиз ришвет къачун тийизвай губернаторар вуьжарятла чирунин тапшуругъ гана. Вири империяда ахътинбур анжах къве кас жагъана: Киевский

кредитарни), члехи заказар гана. Карханайри лагъайтла, Россиядиз маса гузвай яракърин къиметар 25-30 процентдин багъа авунилай гъейри, гъич са заказни тайинарнавай вахтара къилиз акъудзавачир. Россиядиз рекье твазвай продукцияни нукъсанар квайди тир. Месела, тупарин луьлеяр хъиткъинзавай, барут ва маса суьрсет ерисузди тир. Муькуь патухъай рахайтла, Урусатдин карханайрин иесийри яракърин, дяведин тадаракрин ва алатрин къиметар къадарсуз багъа авунвай.

АДЕВИРДА “откат” лугъудай гаф ишлемишзавачиртлани, государстводин заказар тамамардайла, гъил михъи тушир чиновникри бюджетдин пулар чуьнуьхъдай гъа къенин хътин “схемаяр” тукьлуьрнавай. (Меген, къе чаз аквазачни, образованидин, медицинадин ва государстводин маса идарайриз тадаракар гъикл къачузватла, рекъер къир цана тукьлуьрдайла ва маса эцигунрал гъикъван пулар гъиниз физватла?). Пачагълугъдин гъа ихътин къуллугъчийри, промышленникри чгил хийир патал Ватандиз халис хаинвал ийизвай. Ингъе гъавилляй фронтда Россиядин къушунар мекъила, гишила ва гъиле яракъ авачиз амуькна.

Гъа са вахтунда дяве давамарун патал пачагъдин гъукуматди къецепатан уьлквейривай мадни гзаф буржар къуна. Абурукай са къадар такъатар, гъелбетда, лутуйрин жибинриз физвай. Пачагъдин гъукуматдиллаи къене пата акъалтлай наразивилерин нетижада 1917-йисуз Россияда къве икьилаб хъана. Империя чклана. И вахтунда немсерин къушун Петербурдив агакъзавай. Большевикрин гъукумат Германиядихъ галаз Россиядиз зарар аваз ислягъвилер сепаратный икърар кутлуниз мажбур хъана. Уьлкве саки 50 млрд. манат государстводин бурж алаз дяведикай хкечна.

Эгер 1913-йисуз пачагълугъдин бюджетдиз вири санлай анжах 2,5 млрд. манат доход атайди фикирда къуртла, гъар йисуз буржарин процентар яз 3 млрд. манат вахузвай государство, гъамисалугъ аслувилик акатдай. Им Рагъакидай патан стратегрин мурад тир. Амма акл хъанач.

1922-йисуз (апрель-май) Италиядин шегьер Генуяда 29 государстводин иштираквал аваз конференция киле фена. Анал Антантади Советрин Россиядивай дяведин йисара чи уьлкведал хъайи буржар вахкун истемисна. Вичин нубатдай яз советрин делегациядин къил, къецепатан карин министр Г. Чичерина лагъана хъи, дяведа Антантади (а йисара Россияни Антантадин член тир) авур вири харжарин 54 процент Россиядал гьалтзава. Урусатдин гъукуматди 20 млрд. манат (къизилдин) пул харжна, къазанжияр лагъайтла, анжах маса патаз фена. Инкьилабдин нетижада арадал атай цийи Россия союзникриз куквариз клан хъана, амма алакьнач. Гъа и кардалди абуру цийи Россия Антантадин вилик вири мажбурнамайрикай азадна. Англиядин премьер-министр гафунал клевиз акъвазнавай. Чичерина адаз жаваб гана: “Будьте открытены, мистер Ллойд Джорж, Антанта хотела сокрушить новую Россию. Ей это не удалось. Мы квиты”. Гъар гъикл ятлани гуьгъуьнин йисара чал алай куьгне буржарин месэла са жуьре тукьлуьриз хъана: абур саки вири вахкана.

АММА (гила дикъетлу хуьхъ, газет къецепатан государствояр чебни Россиядиз буржлу тир эхир. Чи регъберри а бурж вахкун истемисзавачир. Верховный Советдин ва гуьгъуьнлай Госдумадин депутат хъайи профессор Владлен Сироткина чирайвал, 1914-1919-йисара США, Европадин уьлквейар ва Япония Россиядиз буржлу хъунай чавай (экспертрин гъисабунралди) 100 млрд. доллар истемисшиз жезва. Анжах истемисшдай кас хъанач. Вучиз? Белки, сеbeb “чинебан яракъ” - коррупция хъанатла? Им 90-йисар тир. Гъич садрани тахъай хътин коррупцияди, экстремизмди, терроризмди гъужумзавай, Ватандин итижар ачухдиз, лап ачухдиз маса гуьз хъайи йисар. Рагъакидай патан стратеги шадвалзавай: “Виш йисаралди садавайни муьтуьгъариз тежезвай Россия къармахра гъатна”. Амма абурун шадвал яргъалди давам хъанач. Тикрар хъийин: Россиядин Президентвилерин къуллугъдал Владимир Путин атана. Ада Россия къуатармишна, Россиядин душманрин пер хана.

(Къатл ама)

Жавабдарвал - Гъар садан хиве

Ш.ШИХМУРАДОВ

ТЕБИАТ - чун элкъурна кунвай алем, дуьнья. И кыл, а кыл авачир, датана гьерекада авай ам санал акъвазнавач - дегиш жезва, виликди физва. Инсан, адан фагъумкъанажагъ, къанмишун - къатунун, акъулкамал тебиатдин виридалайни чехи кылин агалкун, инсаният адан къетпен, махсус пай я. И вири чехи алемдиз къуват-къудрат ракънин нурари гузва.

Тебиатдин эвлед-белед, виридалайни надир яратмишун тир инсандин хиве чун элкъурна кунвай дуьнья хуьнин, жележдин несиливни саламатдиз, яшаммиш хуьниз ярамиш авайди яз агакъарунин жигъетдай еке жавабдарвални ава. Яни къенинди - къе, пака вичиз гьикл кьандатлани хуь лугъуз эгечна виже къевзвач. Дуьньядин уьлквейар, гъа жергедай яз Россия, чи республикани гъар са рекъай, гьелбетда, виликди фин, инсандиз герек шей, продукция гъасилун лазим я. Амма экологиядиз, Чилиз зиянар, хасаратвилер гуналди - ваъ, къанажагълудаказ, хъсан - пис алцумиз, акъуллудаказ. Тебиатдин хатасузиллин, ам саламатдаказ хуьнин режим, къайдаяр вири дуьньядин майданда арадал гъун, яратмишун, абурал вирида кьелвай амални авун гъаф важибу я. И жигъетдай, гьелбетда, и чьвалдини талукъ са жерге къарарар, законар къабул тавунани туш, абур и рекъай талукъ тир органар, къуллугъар, тешкилатар арадал гъунин бине тешкилна. Гъайиф хь, вири дуьньядин майданда а режимдал, законрал, къайдайрал амалзавач.

Чи уьлкведикай, республикадикай рахайтла, хейлин кьвалахар кылииз акъуд тавунани туш, Экологиядин йисуз абурал генани гьерекада акатна. Кьилди къачуртла, зирзбилдин хуртар тергзава, абур гъалдай карханаяр эцигунин къайгъуйрик ква. Кеферпатан муркларин океанда авай са къадар островар анра са шумуд цуд йисаралди кьвалт хъанвай къван ракъун челегрикай ва маса зирзбилрикай миьна, и кар давамни жезва. Надир Байкал вири экологиядин саламатвиллиз талукъ яз серенжемар къабулзавач. Хаталу са къадар карханаяр, объект тергна, бязибурун зиянлу гьерекадин вилик пад къуна. Хъувуна кьанзавай крар, гьелбетда, гъеле гъаф ама.

Чаз аквазва хь, Махачкъаладани гъалар хъсан патахъ дегиш жезва. Михьвилер хуьзва, кучейра, паркара, виликрай хьиз, пакетар, чарар, зирзбил аквазмач, анра къайда твазва. КОР ва са къадар канализацияр миьна. Дагъустандин "Яру ктаб" кардик кутунва. Тебиат хуьнин концепция, план ава. Республикадин гъаф хурерин патарив арадал атанвай хуртар миьнава. И кар давам жезва.

Амма месэляяр, гъалар муракабур яз амукъзава. Сад тир уьлкве СССР чукурлуниди Каспий гъуьлуьн къерехра авай гьосударствойри цин бассейдин патарив гъай зонаяр чпинбур яз малумарна ва биоресурсар, къиметлу балугъар вагъшивилелди тергзава, абурун тум хкатдай чкадал гъизва. Къеризцаруз гъалтзавай балугъар къунал са къадар вахтунда хъайитлани къадагъа эциг тавуртла, абурун тум хкатунни мумкин я.

Шегъеррай авахъзавай миьни тавунвай ятари гъуьл чиркинарун хци месэла тир. Къабуллай са жерге серенжемрин нетижада и месэладани хъсанвилехъ дегишвилер ава.

Гъава чиркинарун давам жезва. Адак чина гъар йисуз 120 агъзур тондиллай гъаф зиянлу шейэр акатзава. И чуру кардик чехи пай улакьри кутазава. Гена гъаф машина зиян авачир кудахъ шейэрин системаяр ишлеммишдай серенжемар къабулун хъсан кар хъанва.

Малум тирвал, Дагъустан залзалаяр хуьнин жигъетдай хаталувал авай регионрик

акатзава. Пешекарри гъисабзавайвал, углеводар (нафт) чиликай гъикъван гъаф хкудиз хъайитла, экосистемадиз гъакъван гъаф зиян я, яни чна тарцин жув акъвазнавай хел атлузвач.

Сир туш хь, эхиримжи цуд йисара жигеррин, нефес къачудай органрин азарри, зобди, чухуткади ва маса азарри инсанар гъелекун артух хъанва. Им тебиатдиз хасаратвал авунин, гъава, яд, незвай шейэр миьхибур туширвиллин нетижа я лугъуз жеда.

Цин ресурсин къадар йисалай-суз тлимил хуьнини чак къалабулукъ кутун лазим я. Чи дагълара виликрай гъикъван булахар авайди тир! Гила вуч ама? Гъафбур къуранва. Себеб? Дагълар къвердавай чуплах жезва. Виликрай анра тамари саки 30-38% майданар къунвайтла, гила амайди анжах ругуд процент я. Иллаки мегъуьн, пипин, хъархъун тарариз инсафзавач. Дагълара чи республикадин агъалийрин 60-70% яшаммиш жезва, гъавилляй анра экосистемани хуьн, дуьзгъун шартлар тешкилун важибу я.

Виринра гарариз майдан ачух я. Ракънин алугарзава. Инсандин бедендивай чуру гъалариз, азарриз аксвал ийиз хъезмач, имунитет къвердавай зайиф, азарлуьрин къадарни артух жезва.

Чи республикадикихъ гегенш майданра дагъларин ценерин берекатлу чилер ава. Уьзуьмлухар кутуртла, анра гъихътин ципицар битмишариз жеда! Ваъ, гадарнава, менфят къачузвач. Чехи несилин векилрин рикел аламайвал, виликрай чи дагълукъ районин никлера кьели сортарин къуьлерин бул бегъерар битмишардайди тир, яцар квай къутенралди цанар цаз. 70-йисара Украинади чинай ахътин 270 тонн тумунин техил къа-

вера авай ихтилат анжах экологиядинди тир лугъузвач. Чинани гъакл хъана кьанда. И важибу месэладал властдин вири органар, министерствоярни ведомствояр, общественный ва динрин организацияр датана машгъл хуьн лазим я. Жавабдарвал виридан ва гъар садан хиве ава. Чка-чкада агъсакъларин советрини чпин кесерлу сес хъажунихъ, жемятар гъавурдик кутунихъ, чуру крар ийизвайбуруз мийирмежер лугъунихъ еке метлеб ава.

Тебиат хуьнин месэлайриз артух фикир гун, адан ресурсрикай дуьзвилелди, зиян тагана, менфят къачун, экологиядин образование гун хътин крара къуватар, чалишмишвилер сад авун важибу я. Тебиат хуьнин гъакъиндай авай законрал амална, шей гъасилуна, яшайишда экологиядин культура хъажна кьанда. Законрал лагъайтла, къабул тавунани туш. Месэла, 1994-йисан 4-февралдиз РФ-дин Президентди акъудай "Тебиат хуьнин ва дурумлудаказ виликди финин жигъетдай РФ-дин гьосударственный стратегиядин гъакъиндай" Указ, "Дагъустан Республикада тебиат хуьнин гъакъиндай", "РД-да агъалийриз экологиядин образование гунин гъакъиндай" ва мсб.

1990-йисуз ДАССР-дин Верховный Советдин сессиядални "Дагъустан Республикада экологиядин гъаларин ва абур хъсанарунин серенжемрин гъакъиндай" месэла гъялна. Законрал къабуллани, абур гъар сана кылииз акъудзавай гъалдал датана гуьзчивал авунни важибу я. Лазим тир серенжемар къабул тийизвай, гъалар хъсан патахъ дегишарун патал чараяр акван тийизвай гъар са йикъа чун элкъурна кунвай тебиат кесиб хуьнал гъизвайди я.

Дагъларин гуьрчегвал абурин куклушрив гъа

чуналдай, гъакъван къвед чпин къуьл гана. Тухвана, чпин паласайра цана, къакъан бегъерар къачуз, къуьл гъатта масабурзуни маса гуз хъанай. Эхъ, берекатар бул авай вахтар тир абур.

Шегъерра, иллаки Махачкъалада машинрин къадар къвердавай гъаф жезва. Инсанривай кучейра къекъевез, са патай муькуь патаз элячлиз хъезмач. Нетижада гъавада углекислый газни руг бул я. Японияда ракънин энергиядалди фидай улакьар акъудуниз гъаф фикир гузва. Европадин са жерге уьлквейра инсанар санай-саниз гъафни-гъаф велосипедрал алаз физва, икл шегъерра машинрин гьерекада хейлин сергъятламишнава. Виринра улакьра кудахъ хатасуз шейэр ишлеммишунал элячлiday вахтар фадлай алуькнава. XXI асирда гъаф инсанар вахтсуз пуч жезва, чуру крар, гьерекадар, гунагъар - тебиатдиз зиянар гун себеб яз.

Къецепатан уьлквейриз фена хтай бязи инсанри суьгъбетзавайвал, анра виридан си-

Тебиат хуьнин ва экологиядин министрстводи тебиат хуьнин, адак менфят къачузвай гъалар ахтармишунин мураддалди гъар йисуз хейлин рейдар тешкилзава, нетижада чкайрал къайда-къанун чуьрзавай дуьшуьшар дуьздак акъудзава. Амма тек са административный серенжемар къабулун тимил я. Тебиат хуьнин кьвалахди неинки руьгъдин, гъакл са къадар материальный ресурсарни желб, серф авун истеммишзава. Гъакл хъайила, карчийри, бизнесменри, такъатар авай, яни пул квай халуьри, мергъяматлуьвиллин адетрал амал авуналди, чун элкъвена кунвай тебиат хъсанарунин гьерекадарум кутун, жедай куьмекар гун лазим я. "Низ тебиат кьандатла, гъадаз инсанни кьанзавач, ахътинди гражданин туш", - лагъанай Ф. Достоевскийди.

Тебиат чи виридан умуми кьвал, уьмуьрдин тебиат бине я. Гъавилляй чи къенин югъ ва гележег патал гъар сада адан къайгъу чуьгун, саламатдиз хуьнин авун лазим я.

Камаллу ибараяр

- ✓ Гатфарин абур - цуьквер, багъларин абур бегъер я.
- ✓ Дагъдизни далу герек я.
- ✓ Дагълар къецил хъайила, арандини бегъер гудач.
- ✓ Дагъни аран дередин диде-ни буба я.
- ✓ Дагъ дагъ хъиз хуьнни авуна кьанда.
- ✓ Духтурди дарманарда, тебиатди сагъарда.
- ✓ Залзала хъана - дагълукъ хуьрер арандиз авахъна.
- ✓ Са цуькведи бегъер гудач.
- ✓ Тар атлуда - булак къурада.
- ✓ Тебиат чиркинарун, адаз хасаратвал авун уьмуьр куьруь авун я.
- ✓ Чил иесисуз хъайила, вак тепедал экъечлiday.
- ✓ Чил - хазина, яд къизил я.
- ✓ Чуьлдин мешреб - дагъ, дагъдин мешреб булак я.
- ✓ Тебиатдиз тлуш гумир.
- ✓ Намус марифатдин барометр я.
- ✓ Багълариз - билбил, дагълариз кфил хупл ярашугъ я.
- ✓ Буш гафари - ваъ, гъакъи-къи крари тербияламишда.
- ✓ Цаварал гуьзчивал ийиз, чил фикирдай акъудмир.
- ✓ Бегъер гуда, яд хъвайила, чилери; кьвалтда вирт, гад хъайила, члжеру.
- ✓ Тебиатдин ашукъ - билбил, ам авачир багъ етим я.
- ✓ Билбилдин сир цуькверие гва.
- ✓ Вацлай такабурлудаказ экъечлiday булахдин вилик кыл агъузда.
- ✓ Михь гъава я дагъда, я гъуьлел, я тама жеда.
- ✓ Ничхирриз кьилдин къуват адан ванцелай чир жеда.
- ✓ Акъуллу ихтилатдиз гъай-вандини яб гуда.
- ✓ Арандин мублагъвал дагъларив гва.
- ✓ Багъ хуьрай - билбилар чеб къведа.
- ✓ Виридалайни гуьзелди тебиат я.
- ✓ Вири азаррин дарманар ве-къеривни кьаларив гва.
- ✓ Виридалайни чехи устад тебиат я.
- ✓ Ксанвай къуьр ягъун гунагъ я.
- ✓ Рагъ ава - дуьнья, уьмуьр ава, рагъ авач - уьмуьрни авач.
- ✓ Михьнавай багъ сусан зягъай кыл хъиз аквада.
- ✓ Лиф ягъун гунагъ я.
- ✓ Тамар чилин къацу жигерар я.
- ✓ Тебиатди гайи девлет инсанривай тлуьна куьтягъиз жедач.
- ✓ Цуьк къурайла, атирни квахъда.
- ✓ Чиликни япар ква.
- ✓ Цуькведин къадир билбилдиз чиди.
- ✓ Акъуллудахъ яб акална, дуьз рекъай алад.
- ✓ Бегъердал атанвай тар атлудач.
- ✓ Афнидин тагъуниз къуьл гудач.
- ✓ Багъди багъманчи гуьрчегарда.
- ✓ Ахварик квайдак гъуьлягъ-дини къдач.
- ✓ Балкандиз туьмерни герек я, шекерни.

(Къ.Акимован "Лезги халкъдин мисалар" ктабдай. М-кала. Изд-во "Мавел", 2012-й.)

Цийи рекьер - цийи мумкинвилер

Жасмина САИДОВА

Ноябрдин вацралай Дагъустандин аэропортунай цийи авиакомпанияди рейсер тамамариз башламишда. Гила республикадин агъалийривай Ростов ва Краснодар шегьериз са сятдин къене физ жеда.

“Эгер са зур ийс идалай вилик завай Россияда цийи авиакомпания пайда хьун мумкин яни лагъана хабар къунайта, за и кар гыч садрани хьун мумкин туширди я лагъана атлай жаваб гудай. Чи улкведин шартлары им, дугьриданни, члалах тежер хьтин кваллах я, вучиз лагъайта цийи авиакомпания арадал гьун акалтай четин, муракаб, гзаф кьайгуяр, алахунар истемешзавай кваллах я. Гьаниз килигна, за, гафунал кевивална, махсаддивай кьерех тахъана и кардал кьукь гьанвай ксариз жуван патай еке гьурметдивди сагърай лугъуза. Къуй квехъ еке агалкьунар хьурай!” - малумарна Махачкъаладин международный аэропортунин генеральный директор Арсен Пирмегьамедова республикадин журналистрихъ галаз “Дагъустан” РИА-дин майданда хъайи гуьруьшдал.

Пресс-конференция Россиядин цийи авиакомпанияди улкведин шегьерин арада рейсер тамамариз башламишунихъ галаз алакьалуду тир. Мярекатдал тестикьар хьувурвал, алай йисан 1-ноябрдила Махачкъаладин аэропортунай улкведин кьве шегьердиз (гьелелиг) - Дондал алай Ростовдиз ва Краснодардиз цийи рейсер кардик кутада.

Эксплуатантдин сертификат, яни пассажирар ва пар гьавадай санай-масаниз тухудай ихтияр гузвай, масакла лагъайта, авиакомпаниядиз кваллахдай ихтияр гузвай документ къачун гьикьван четин кар ятла, гадакай авиакомпаниядин исполнительный директор Эдуард Теплицкийди суьгьбетна. Ада хабар гайивал, “Азимутдиз” ихьтин сертификат алай йисан 17-августдиз гана.

Компаниядин авиапарк чи улкведа акьуднавай самолетрикай ибарат я. Рейсер мукьвал мензилдиз лув гудай жуьредин реактивный Sukhoi SuperJet 100 самолетди тамамарда. Месела, 100 пассажир патал чкаяр авай и гимиди аваз Махачкъаладай Ростов шегьердиз агакьарун патал тахминан са сят вахт лазим жезва.

Алай вахтунда, и маршрутдай промотарифдин (кьилди къачур рейсерин тайин къадар чкайрин кьимет) сергьятра аваз билетар 888 манатдай маса къачуз жезва. И кьиметдик 10 килограмм парни акатзава, алава пар тухун патал пул гана кьанда. Билетар авиакомпаниядин официальный www.azimuth.aero сайтдин куьмекдалди къачуз жеда.

Эдуард Теплицкийди малумаривал, “Азимут” авиакомпанияди Россиядин Федерациядин жуьреба-жуьре регионар, шегьерар, Москвадиз тefена, алакьалу ийида. “Чи кьилин месэла Кеферпатан Кавказдин

ва улкведин кьиллепатан члехи шегьерар Россиядин центральный паюнин мегаполистрихъ ва меркездинхъ галаз алакьалу авун я”, - лагъана ада.

Алай вахтунда авиакомпаниядихъ 4 самолет ава. Абуру гьафтедин гьар жуьре йикъара гьар жуьре шегьериз лув гузва. 2020-йис алуькьалди самолетрин къадар 12-дав, мад кьве йисалай 16-дав агакьардайвал я. Идахъ галаз сад хъиз, цийи рейсерни пайда жеда.

“Азимутдин” асул база гьелелиг Ростов шегьерда ава. Декабрдиз ам тамамдаказ областной “Платов” центрадиз хъфида. Карханадин куьмекдин аэропорт Краснодарда ава. Гьа ина гележегда “Азимутдин” филиални ачуьда.

Гележегдин планрикай суьгьбет ийидайла Эдуард Теплицкийди кьейд авурвал, компаниядин руководстводиз и кар еке талувилерихъ галаз алакьалуду тирди чизва. Эгер кваллах гуьзлемешизавайвал виликди тefейтла, мумкин я, кваллах акьвазарунизни мажбур жеда. Амма гьелелиг икь тахьун патал вири жуьредин кьайгуяр авунва. Икь, адан гафаралди, авиакомпаниядин самолетар вири цийибур ятани, запасдин частарин еке база тешкилнава. Идалайни гьейри, Дондал алай Ростовдин областдин гьукуматдини цийи компаниядиз вири патарихъай куьмекар гузва.

Авиакомпанияди рейсер 21-сентябрдила тамамариз башламишнава ва къенин йикъалди 10 агъзурдив агакьна пассажирар санай-масаниз тухванва. 2018-йисуз “Азимутди” 800 агъзурдав агакьна пассажирар тухун пландик кутунва.

Арсен Пирмегьамедова кьейд авурвал, и ва я маса маршрут ачуьдалди вилик, адет яз, инсанар мукьвал-мукьвал физвай рекьер ахтармишзава. Дагъустанвиар Дондал алай Ростовда авай медицинадин зурба центрайриз мукьвал-мукьвал физва. Идалайни гьейри, малум хъайивал, и рейсериз бизнесдин векилри еке итиж ийизва.

“Цийи маршруттар ачуьун чи карханадин правленидин вилик квай асул месэла я, - лагъана Махачкъаладин международный аэропортунин гендиректорди. - Чун Дагъустандиз кьезвезвай гьар са авиаперевозчик патал жезмай къван ачуьбур жез алахъзава. Ихьтин, яни Дагъустандин меркездай Москвадиз, Санкт-Петербургдиз, къецепатан улквейриз рейсер тамамарзавай авиакомпанияр къенин юкьуз 8-10 ава”.

Россиядин къенепатан маршрутрикай рахайтла, фикирда Махачкъаладай Уренгойдиз ва Тюмендиз цийи рейсер ачуьун ава, Дагъустан Казандихъ ва Екатеринбургдихъ галаз алакьалу авун патал алай вахтунда рахунар кьиле тухузва. Международный рейсерикай рахайтла, FlyDubai авиакомпанияди мукьвал вахтунда Арабрин Садхъанвай Эмиратриз вахт-вахтунда рейсер тамамариз башламишдайвал я. И рекьей гьазурлухвилин дережа винизди я. Инлай куьлухъ ихьтин рейсер гьакьни Бакудиз ва Тегерандиз кардик кутун фикирда ава.

“Дагпродэкспо-2017” Зулун бегьердин выставка

ЧИ КОРР.

20-21-октябрдиз республикадин меркезда, Р.Гьамзатован тварунихъ галай Милли библиотекадин дараматда Дагъустандин регионрин уртах агропромышленный “Дагпродэкспо-2017” выставка-форум республикадин мулкунал 15-сентябрда кьиле фида. Мярекатдин сергьятра аваз, библиотекадин патав гвай куьчеда, адет хъанвайвал, зулун недай суьрсетдин ярмаркани ачуьда.

Идакай саласа юкьуз «Дагъустандин правда» газетдин конференц-залда журналистрихъ галаз хъайи гуьруьшдал республикадин выставкаринни маркетингдин “Дагъустан-ЭКСПО” центрадин директор Мегьамед Саругьланова хабар гана. Ада, гьакьни и мярекатда иштираклай РД-дин Алишверидинни промышленный палатадин (ТПП) вице-президент Александр Шевченкоди ва Дагъустандин фермервилин майишатрин ва хуьруьн майишатдин кооперативрин Ассоциациядин (АФКОД) генеральный директор Мегьамед Абдурагьманова выставка-ярмарка тешкилуни кваллах кьиле физвай тежердикай суьгьбетна.

Мегьамед Саругьланова кьейд авурвал, “Дагпродэкспо” выставка “Дагъустан-ЭКСПО” ВМЦ-ди сифте яз гьиле кьур мярекатрик акатзава. Гьа члалай инихъ и выставкадиз республикадин агъалийри кьетлен итиж ийизва, вучиз лагъайта, хуьруьн майишат республикадин экономикадин асул хилерикай сад я. Выставка кьиле физвай йикъара библиотекадин патав гвай майдандал вири республикадай, гьакьни патав гвай регионрай хуьруьн майишатдин суьрсет акьудзавайбуру зулун бегьер гьизва ва шегьерегълийриз узуж кьиметрай маса гузва.

“Дагпродэкспо” выставкада, адет хъанвайвал, гьядай промышленность патал лазим тадаракар, машинар, технологияр, миянардай шейэр, тумар, набататар хуьн патал ишлемешизавай затлар, продуктар, ички квай ва квачир хъвадай шейэр, некле-

Къацу макандиз элкьуьрзава

Нариман КЪАРИБОВ

Гьеле лезги халкъдин баркаллу хва Имам Музамудинович Яралиев Дербентдин кьил тирла, ада жематдин вилик къадим шегьер неинки са Дагъустанда, гьакь вири Кеферпатан Кавказдани авадан ва къацу макандиз элкьуьруни везифа эцигнай. Шегьердин парккара, куьчейра, гзаф мертебайрин квалерин ва мектебринни аялрин бахчайрин гьаятра гзаф къадар тарар акурна, цуьквер цана. И хъсан кардик кьил кутун, шегьер авадан ва къацу макандиз элкьуьруни давам жезва. “Къацу Россия” ва “Зун - Дербент - Дербент - Зун” лишанрик кваз серенжемар тешкилзава.

Шегьердин образованидин управленидин начальни Вадим Кьулиева лугъузвайвал, тфебиат хуьнин, шегьер къацу ва авадан авунин мярекатра мектебрин муаллимри ва аялри иллаки активнида-

динни якьун суьрсет, члахар, ширинлухар, куьнуьчивилин продуктар, набататрин ягьлу, консервиар ва са жерге маса суьрсет майдандиз акьудда. Гьар жуьре муниципалитетрихъ ина кьилдин экспозицияр жеда.

Выставка-форумдин махсад регионрин арада алакьаяр тайинарун ва мягькемарун, суьрсет, товарар республикадай кьерехда маса гун патал куьлай шартлар тешкилу, карчийрин активлувал артухарун ва республикадин экономикадин агропромышленный сектордиз инвестицияр желб авунин кваллахдик пай кутун я.

Выставкадин кваллахда, хабар гайивал, агропромышленный карханадин, илимдин, бизнесдин векилри иштиракда.

Мегьамед Абдурагьманован гафаралди, ихьтин выставка тешкилуни карда асул четинвал ам я хьи, библиотекадин залра бес къадар майданар авач. Республикадиз фадлай вижевай экспозиционный зал лазим я. И месэладай йисаралди рахазва, амма арадал кьезвезвай затл гьелелиг авач. Гьа са вахтунда, куьлай майдан авайтла, гьам муштериярни, гьам выставкадин, ярмаркадин иштиракчиярни мярекатдиз рикь алаз кьведай.

“Идалайни гьейри, и выставка республика патал важибуди ятлани, адан иштиракчияр патал ам йисалай-суз багъаз акьвазвава. Гьаниз килигна, чун выставкадин программа жуьреба-жуьредин ийиз алахъзава. Икь, алай йисуз хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуру патал ина гьар жуьре темайрай семинарар, веревирдер ийиз жедай майданар тешкилда. Выставкадин сергьятра аваз Фермеррин Совет ва хуьруьн майишатдин кооперация вилик тухунин месэладай “элкьвей стол” кьиле тухуда”, - лагъана ада.

Александр Шевченкоди хабар гайивал, алай вахтунда Дагъустандин Гьукуматди республикада кьиле физвай выставка-ярмаркайра (межерайра) иштиракдай хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуруз и рекье хъанвай 50 процентдив агакьна харжияр (абур тестикьарзавай документрин бинедаллаз) эвез хъуьуниз талуь кьарар гьазурнава. И серенжемди иштиракчийрин къадар гзафаруник умуд кутунва. “Чна и фикир алуькьдай йисалай уьмуьрдиз куьнуьрмишун пландик кутунва”, - лагъана ада.

Эхирдай кьейд ийин, эгер “Дагпродэкспо” выставка 2 юкьуз жезватла, адан сергьятра аваз тешкилзавай межераяр (ярмарка) 3 юкьуз, яни 22-октябрдин няналди давам жеда.

каз иштиракзава. Шегьердин кьил Малик Баглиеван буйругьдалди шегьерда гьар са тарчихъ, кул-кусдихъ ва цуьквер цанвай чайрихъ мектебра келзавай аялар гелкьезва, “Къацу патрулар” тешкилнава. Авай тарарихъ гелкьуьнин ва цинин зулуз цийи тарар цуниз гьазурвилер акунин жигьетдай шегьерда гьеле пуд суботникни кьиле тухвана.

Экологиядин ийс агалкьунралди куьтягуьниз талуькь яз шегьердин “Азадвал” майдандал тешкилай члехи мярекатда республикадин тфебиатдин ресурсрин ва экологиядин - эксперт Абдулхаликь Омарова, шегьердин кьил Малик Баглиева, мектебрин директорри ва шегьердин общественностдин векилри иштиракна. Вичин рахунра А.Омарова Дербент къацу авунин карда жегьилрин ва аялрин агалкьунар кьейдна, и важиблу карда вири дербентвийри, хуси квалерин месийри, цийи микрорайонрин агъалийрини иштиракун лазим тирди кьейдна.

Дагъустандин культурадин меркез Музейрин шегьер

Мирза Казем-Бег

Нариман КЪАРИБОВ

(Эвел 2016-йисан 28, 29, 32, 33, 36, 38, 40, 41, 42, 45-46, 48-нумрайра, 2017-йисан 3-5, 15, 18, 24, 30, 33, 35-нумрайра)

Мукъвара къадирлу дербентвийри винидихъ твар къунвай чпин ватанэгъли - вири дуньяда машгур алимрикай сад, шаркъ патан месэлайрай зурба пешекар рикел хкана, адан 215 йис тамам хьун кьейдна. Шегьердин центральный библиотекада ва тарихдин музейра алимдин умуурдиз ва ада тунвай ирсиниз бахшнавай суьгьбетар тешкилна.

Казем-Бег Мирза Мухаммед-Али Хаджи-Касим-оглы 1802-йисуз Дербент шегьерда дидедиз хьана. А вахтара хизан вири Дербентда машгурбурукай сад тир. Гьикл хьи, гададин буба Хаджи-Касим къадим шегьердин шейх-уль-ислам ва диде Шараф-Нисани Ирандин Решт вилайятдин губернатор Мирза Багъир-хандин руш тир.

Гележегда чьехи алим хьайи гадади сифтегъан чирвилер квалле вичин бубадивай къачуна. 17 йисаз акъатайла, ада "Араб чалан грамматикадин тежриба" твар алаз вичин илимдин сифтегъан квалах кхьена. Гуьгьуьнлайни ада араб ва фарс чаларал илимдин маса квалахар тамамарна.

Са бязи пехил ксари гуьрметлу хизан динж тазвачир. 1820-йисуз чкадин бегди фитне авуналди, гуя Хаджи-Касима Россиядин империядиз акси квалахзава лугуз, ам вири гуьрметлу тварарикай ва чинерикай магьрумна, хизанни галаз Омск шегьердиз суьргьунна. Амма суддин къарардал дербентвийр рази хьаначир. Вири жемятдин аксвал, наразивал акурла, Кавказдин кыл А.П.Ермолов суьргьундин чка дегишаруниз, чьехи алим Астрахань шегьердиз акъудуниз мажбур хьанай. Клевера гьатнавай хизандиз куьмек гун яз Астраханда жегил М.Казем-Бег араб ва фарс чаларай чкадин агъалийриз тарсар гуз башламышна. Ина ам Шотландиядин миссионеррихъ галазни мукьувай таниш хьана. Абуру Казем-Бегавай шаркъ патан халкъарин чаларай тарсар къачуз, чпин нубатдайни, адаз ингилис чал чириз хьана. Астраханда авай миссионерри жегилдин кыл акл элкьурна хьи, 1823-йисуз ада гьатта хашпарайрин дин къабулна, тварни дегишарна - Александр Касимович Казем-Бег. Умуурда ихьтин кам къачуниз килигна диде-буба, мукьва-къилияр, дустар ва танишар Казем-Бегавай къерех хьана, мискинди ам негьна. Амма, гьакл ятлани, жегилдин машгурвал къвердавай артух хьана. 1826-йисуз 24 йисан яшда авай М.Казем-Бег Казандин университетда сифте шаркъ патан чаларай лекторвиле, гуьгьуьнлайни туьрк ва татар чаларин кафедрин заведующийвиле тайинарна. Преподавателвиле квалахдихъ галаз санал Казандин университетда М.Казем-Бег востоковеденидай, тарихдай, филологиядай ва языковеденидай илимдин ахтармишунари давамарна. И барадай адан квалахрихъ неинки са Россиядин, гьакл маса уьлквейрин ориенталистрин патайни еке итиж арадал гьана. Адан квалахар къецепатан чалариз таржума авуна ва илимдин лап машгур изданйира чап ийиз хьана, ам вич дуньядин илимда чьехи гьетрез элкьвена. 1835-йисуз адакай Россиядин илимдин Академиядин член-корреспондент хьана. 1839-йисуз илимда М.Казем-Беган лайихлувилер Россияда а чавуз килинди тир Демидовский премия гуналди кьейдна.

1851-йисуз Мирза Казем-Бег машгур "Дербент-намэ" чапдай акъудна.

1855-йисуз Мирза Казем-Бег Санкт-Петербургдин университетда гьа вичи арадал гьайи шаркъ патан чаларин факультетдин деканвиле тайинарна. Ина ада та 25 йисуз квалахна.

Илимда ва публициствиле яратмишунра зурба агалкъунрай М.Казем-Бег гьакьки Статский советникдин (генерал-майордин чин) дережа, Россиядин империядин, Британиядин ва Ирандин орденар гана. Ам Россиядин тарихда Демидовский премиядиз пуд сеферда лайихлу хьайи тек са кас я.

Мирза Казем-Беган илимдин ирсини 110-далайни гзаф диддин (фундаментальный) квалахар тешкилзава. Абуру США-да, Англияда, Голландияда, Францияда, Германияда, Туьркияда, Иранда ва са жерге маса уьлквейрани чапнава.

Мирза Казем-Бег 1870-йисан 27-ноябрдиз 68 йисан яшда аваз рагьметдиз фена ва гьеле сагъ тирла вичи веги авур Санкт-Петербургдин мукьув, Павловскада, вичин умуурдин юлдаш Прасковьядин патав кучуднава.

Къадим Дербентда М.Казем-Беган тварунихъ куьче ва 16-нумрадин юкъван мектеб янава.

Алай йисан августдиз Дербентдиз Мирза Казем-Беган пуд лагай несилдин тул Владимир Покашников атана. Ам Новгородский областдин Боровичи шегьерда яшамаш жезва.

Къадирлу дербентвийри багъа мугьман чьехи гуьрметдалди къабулна. Бестужев-Марлинскийдин музейда адахъ галаз гуьруьш тешкилна. Мирза Казем-Беган экуь къаматдиз ийизвай гуьрметдай ва къайгьударвилей мугьманди дербентвийриз риклин сидкьидай сагърай лагьана.

Эмираслан ШЕРИФАЛИЕВ

Квалахди мадни артухан ашкь кутавай ксарилай зурба квалахарни алакьда. Къадим Дербентда Ракъун рекъин музей ачухун, вични регионда авай сад хьун зурба квалах тушни мегер! Хусуи такьатрихъ ва зи-ви куьмекралди, мелералди къайдадиз хканва, музей патал лап вижевай чка хьанва. Музейдин квал туькьуьриз ветеран Гуьлмет Гуьлметова ва маса ксарини тимил куьмекар ганач. Ина 135 квадратный метр майдандал тамашачийривай 1898-йисалай

Гатуз Дербентдин ракъун рекъин вокзалдин дараматда махсус музей ачухна лагай хабар хьайи чун аниз, ам арадал гьайи **Гъажи-агъа МЕГЪАМЕДШЕРИФОВАЗ** мугьман хьана. Вокзалдин дараматдиз гьахьайла, 1-мертебада къенепатан ақунар музейдинбуру тир

Поезддин къуватди ашкь кутазава

къалин рак ачухзавай. Килигайтла, Гь.Мегьамедшерифова арадал гьанвай и музейдиз вокзалдик квал гьар садавай гьа чавуз хьайитлани физ, экспонатриз тамашиз жезва. Ада и кар пул къазанмишун патал тавунвайди аквазва.

Таниш хьайидалай къулухъ Араблинкадал яшамаш жезвай гьепецегьвиди, "ВЛКСМ-дин 70 йис" знакдин, "Россиядин профсоюзрин 100 йис" медалдин, Кеферпатан Кавказдин ракъун рекъин начальникдин патай гуьрметдин грамотайрин, тварцин сятинин, Россиядин ФСБдин сергьятчийрин Кеферпатан Кавказдин управленидин патай грамотадин, "Къизилдин леъ" премиядин, "2010-йисан инсан" тварцин сагьибди музей арадал атуникай, са-са экспонатдикай, абурун тарихдикай суьгьбетиз башламышна.

Дербент станциядив пассажирар авай сад лагай поезд агакьайдалай инихъ 100 йис тамам хьун кьейд авунир мярекатрик Гь. Мегьамедшерифова вичихъ ракъун рекъин тарихдин музей ачухунин фикри авайди малумарнай. Им 1998-йисан зул тир. Жемятдин вилек и кар хиве къурдалай къулухъ сифте вичин квалле, гуьгьуьнлай вокзалдик, гагь сана, гагь масана кватлиз хьайи экспонатар къвердавай гзаф жезвай, тамашачийрин къадарни - артух. Советрин Союз Ватандин Чьехи дяведа гьалиб хьайидалай инихъ 65 йисан юбилейдин мярекатрин вилек "Железнодорожник"

твар алай общественный музей официалнидаказ ачухнай. Музейдиз ганвай квал са шумуд йисуз гьакл гадарнавай, виликрай ресторан авай чка тир. Анаг хусуи такьатрихъ ва зи-ви куьмекралди, мелералди къайдадиз хканва, музей патал лап вижевай чка хьанва. Музейдин квал туькьуьриз ветеран Гуьлмет Гуьлметова ва маса ксарини тимил куьмекар ганач. Ина 135 квадратный метр майдандал тамашачийривай 1898-йисалай

Гуьрчегдиз туькьуьрнавай, къакьан, гьар жуьредин нехишар алай къавари, гьар жуьредин экспонатри, шиклри, сихилрин "тарари", цлари фикир чпел желбзава. Музейдин экспонатриз килигун инлай башламыш жезва.

Машинисткадин, билетар гудай кассирдин, станциядин начальникдин, дежурныйдин, квалахдин чка-яр туькьуьрнава. Абуру компьютерралдин интернетдалди таъминбуру ваь, чеб ишлемишиз хьайи девирдикай суьгьбетзавай чьехи экспонатр я.

Стхаяр тир Черепановрин сад лагай паровоздин, дуньяда вич авай сад тир "Рельс" памятникдин, светофордин, бязи маса поезддин макетрини чпел фикир желбзава.

Дагъустандин, Кавказдин ракъун рекъерин тарихда еке гел тунвай ксариз, къенин юкъузни и хиле зегьмет члугвазмай Иноземцвирин хизандиз - сихилдин "поезддиз" ва ихьтин маса кьегьалар чьехи авунвай хизанриз талукъ стемдар иллаки итижлуьр я. Абурун чешнедалди железнодоржикрин цийи несилар тербияламышзава.

Телефон, экв гудай лампа, чернилдин къелемар, Ханкаладилай Гуьздедал къван ракъун рехъ аквазвай ругуд метр ярговал алай карта ва маса тадаракар эцигнавай

къенин йикьалди Дагъустандин ракъун рекъерин тарихдихъ галаз алакьалу 200-далай виниз экспонатриз килигиз жезва. 119 йис идалай вилик Антон Тиевскийди Петровскадай Дербентдиз пассажирар авай сад лагай поезд гьанай. Им Дагъларин уьлкведин умуурда чьехи вакъиа я. И кардихъ галаз алакьалу ва ХХ асирдин сифте кьилера ракъун рекъерин квалахда и ш л е м и ш и з хьайи махсус шейэр-тадаракар Гъажиагъа Мегьамедшерифова къенин юкъузни жа-

ХХ асирдин сифте кьилерин стол, гьа гила мад станциядин начальник атана, инихъ ацукьда лугуз-вайди хьиз, цларцлар гуз аквазнава.

Гь.Мегьамедшерифован фикирдик станциядин начальникдин кьилдин кабинет туькьуьрун квал.

Компьютерар пайда хьайила, Махачкъаладин 4-РЦС-ди музейдиз алакьадин коммутатор, светорфордин макет, локомотивдал жедай знакар, теодолит, Сталинан девирдин рельсинин са метр ва гзаф маса шейэр, ракъун рекъел квалахзавай пешекарриз герек тадаракар, махсус книжкаяр, самбар шиклар гана. Ибуру Гь.Мегьамедшерифова вилин нини хьиз хуьзвай экспонатр, чпикай несириз суьгьбетзавай чешнеяр, тарихдин шагьидар я.

Музейда виридалайни еке ва Дербентдин станциядилей физвай вири поездра авайбуруз аквазвай экспонат музейдиз ва къадим шегьердиз СКУД-дин начальник Владимир Пятолова пишкешнавай "Л" сериядин паровоз я. Кье вич экспонатдиз, памятникдиз элкьвенвай и паровозди вири тамашачияр гьейранарзава.

Гьар са экспонатдал кьилди аквазиз, абурукай суьгьбетиз жедач, вири делилар Гь.Мегьамедшерифован "На южном стыке РЖД", "Под стук колёс" ктабра ава. Виридалайни хьсанди, таъсирдайдиди, итижлуьди, къадим Дербентдиз мугьман хьана, туристрин маршрутдик акатнавай 13-объект тир и музейдиз фин, вири жуван вилералди акун я.

Музейдин гегьенш залда II Николая еке шикил ава. Тахминан 1900-йисуз поездда аваз атай ада, Дербент станциядал аквазна, вокзални ресторан эцигуникай суьгьбетарайди малум я. 1914-йисуз императорди гьа и ресторанда нисинин фу тлундай.

Ругудра чемпион

ФУТБОЛ

Меьгарамдхуьруьн райондин футболдин "Леки" десте ругуд лагъай сеферда республикадин чемпион хъана.

Махачкъала, Каспийск, Буй-

накск, Хасавюрт шегьеррай, Меьгарамдхуьруьн, Хасавюрт районрай клубд командадин иштираквал авай и турнир 14-апрелдиз башламишнай.

"Лекиди" чемпионат акъалтдалди гъеле са тур амаз гъалибвал къазанмишна. 15-октябрдиз

17-турдин сергьятра аваз и команда Каспийскда тир УОР-дин винел 5:0 гьисабдалди гъалиб хъана. Къвед лагъай чка "Хасавюрт" ФК-ди, пуд лагъай чка УОР-ди къуна.

21-октябрдиз футболдай республикадин чемпионатдин нетижаяр къада.

Эхиримжи чкадал ала

Россиядин Премьер-лигадин сергьятра аваз Екатеринбургда "Уралдихъ" галаз кьиле фейи кьугуна Махачкъаладин "Анжидивай" очкояр къачуз хъанач. 13-турдин и матчда чи футболистар 1:2 гьисабдалди кумукьна.

Сад лагъай паюна кьве командадихъни варариз тупар ядай мумкинвилер авайтани, кьугунин къвед лагъай пай тупар ягъунал тафаватлу хъана. "Анжидин" гзаф тупар гагь штангада, гагь перекладинада акъазвай.

56-декьикада Бикфалвиди, 87-декьикада Владимир Ильина "Анжидиз" 2 туп, са декьика арадай фейила Сергей Брызгалова Махачкъаладин командадин хийирдиз са туп яна.

Екатеринбургда кумукьай "Анжидихъ" гъа вилкда хъиз 9 очко ава ва чемпионатдин таблицада ам эхиримжи чкадал ала. Нубатдин сеферда "Анжи" вичин чилел Туладин "Арсеналдихъ" галаз кьугъвадайвал я.

ТУРНИРДИН ТАБЛИЦА:

КОМАНДАЯР	И	В	Н	П	М	О
1 Зенит	13	8	4	1	23-6	28
2 Локомотив	13	8	2	3	18-11	26
3 ЦСКА	13	7	3	3	15-9	24
4 Краснодар	13	6	3	4	17-12	21
5 Спартак (М)	13	5	5	3	20-18	20
6 Урал	13	4	7	2	15-13	19
7 Рубин	13	5	2	6	16-12	17
8 Арсенал	13	5	2	6	12-14	17
9 Ахмат	13	5	2	6	15-18	17
10 Уфа	13	4	5	4	9-13	17
11 Ростов	13	4	4	5	11-11	16
12 Амкал	13	4	3	6	7-9	15
13 Динамо	13	3	4	6	11-14	13
14 Тосно	13	3	4	6	11-15	13
15 СКА Хабаровск	13	2	5	6	8-16	11
16 Анжи	13	2	3	8	12-13	9

Итижлу акъажунар

АЗАДДИЗ КЪУРШАХАР КЪУН

Дагъустандин пагъливанри Ахмат Къадыроваз бахшнавай международный турнирда медалар къазанмишна. Къейд ийин, "Ахмат" клубдин патахъай Дагъустандин спортшколайра вердишвилер къачузвай Зелымхан Абакарова (57 кг), Бекхан Гойгереева (61 кг), Агъмед Чакаева (65 кг), Имам Аджиева (65 кг), Даурен Куругълиева (86 кг) веливалзавай.

"Ахмат" клубдинни Россиядин хягъай командадин арада лап итижлу акъажунар хъана. Россиядин командадик Артём Гебеков (57 кг), Муршид Муталимов (65 кг), Магома Дибиргъажиев (70 кг), Агъмед Гъажимеьгамедов (74 кг), Алихан Жабраилов (86 кг), Расул Ме-

Д.Куругълиев

гъамедов (97кг), Билял Махов (125 кг), Мурадин Кушхов (125 кг) квай. Турнирда командайрин арада сад лагъай чка патал акъажуна "Ахмат" гъалиб хъана.

Пуд лагъай чка патал Европада командади Белоруссиядин спортсменрин винел гъалибвал къазанмишна. Белоруссиядин командадикни дагъустанвийар квай - Меьгамедмурад Гъажиев (70 кг), Мурад Курамеьгамедов (70 кг), Гъажимеьгамедов (74 кг), Меьгамедгъажиев (97 кг).

Турнирдин килигиз дуньяда машгур гзаф спортсменар атанвай, абурун арада олимпиадайрин 20 чемпион, гъа жергедай яз пуд сеферда Олимпиададин гъалибчи Бувайсар Сайтиевни авай.

Чин гъазурайди - Дагъви ШЕРИФ

Са вацра - кьве шабагъ

ДЗЮДО

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Са шумуд югъ идалай вилик Каспийскда дзюдодай шегьердин кивеквечивал къазанмишун патал 2009 ва 2010-йисара арада акъажунар кьиле фена. Ана шегьердин спортзалра спортдин сирер чирзавай 100-дав агакъна жаванри единоборстойрин виридалайни машгур жуьредай чпихъ авай алакьунар къалурна. Акъажунар лагъайтла, заланвилер са шумуд категориядай кьиле фена. Гъвечли пагъливанрин бягьсериз тамашиз атанвайбурун къадарни тимили тушир.

21 кг-дин заланвал авай спортсменрин арада 2-чкадиз чи гъвечли ватандаш (адан члехи бубайрин ери-бине Къурагъ райондин Бахцугърин хуьрайя) Шамил ГЪАЖИМИРЗОВНИ лайихлу хъана. Сифте кьве бягьсина Шамила вичихъ гъасирдал экъечлайбурун винел инанмишвилелди

гъалибвал къазанмишна. Финалдин бягьс са очкодин тафават аваз акъалтла.

Къейд авун лазим я хьй, дзюдодал машгур жез алатнавай са куьруь вахтунда Шамила къвед лагъай сеферда гъалибвал къазанмишнава. ИкI, тахминан са варз идалай вилик ам вичин яшарин аялрин арада дзюдодай акъажуна Кубокдиз лайихлу хъана.

Малум хъайивал, Ш.Гъажимирзоева Каспийскдин Агъмедхан Султанан тIварунихъ галай 8-нумрадин лицейда 2 "г"-классда хъсан квиметар аваз кIелзава. Дзюдо Шамила вичин виридалайни рикI алай спортдин жуьре тирвилляй хъана. Алай вахтунда ада "Чирагъ" тIвар алай спортзалда тренер Тагъир Жанибегован гъилик вердишвилер къачузва. Тренерди гъвечли пагъливанди вич гъасирдал тухузвай ва тренировкайрин рикI гъаз эгечIзавай саягъдиз килигна, аялдихъ спортдин и жуьредай экъу гележег аваз гьисабзава. Чи мурадни гъвечли пагъливандихъ мадни еке дережаяр хъун я.

"Дагъустан" турнирдай акъатна

ВОЛЕЙБОЛ

Волейболдин "Дагъустан" клуб 2017-йисан Россиядин Кубок патал кьугъунрай акъатна.

Сад-садан гуьгъуналлаз ам пуд сеферда кумукьна: Уфадин "Уралдиз" - 2:3 гьисабдалди, Красноярскдин "Ени-

сейдиз" - 0:3 гьисабдалди ва 13-15-октябрдиз Казанда полуфиналдин кьугъуна алай вахтунда уьлкведин чемпион ва Кубокдин сагъиб "Зенитдиз" 0:3 - гьисабдалди.

2-3-декабрдиз Белгородда Казандин "Зенитни" Новосибирскдин "Локомотив" ва турнирдин иеси "Белогорье" кьугъвада.

пятница, 27 октября

РГВК
07.15 «Паданги гламалги заманги»
07.50 «Заржайся!» 6+
08.00 Мультфильмы 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
5.20 Контрольная закупка.
9.00 Новости.

РОССИЯ 1

08.40, 11.40, 14.40, 17.40 Вести-Дагестан
18.00 Репортаж сессии НС РД
18.55 Реклама
20.45 Вести-Дагестан

НТВ

6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Лесник».
7.00 Деловое утро НТВ.

ДОМАШНИЙ

6.30 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

8.00 Тайны нашего кино. «Служебный роман».
8.30 Т/с «Ждите неожиданного».

ЗВЕЗДА

7.20 Х/ф «Юнга со шхуны «Колумб».
9.00 Новости дня.

суббота, 28 октября

РГВК
06.55 «Наш Дагестан» 6+
07.00 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

8.00 Играй, гармонь любимая!
8.45 М/с «Смешарики. Новые приключения».

РОССИЯ 1

08.25 Мир Вашему дому
08.45 Дагестан спортивный
09.00 Голос Евразии.

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.35 Звезды сошлись.
7.25 Смотр.

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.25 Марш-бросок.
5.55 АБВГДейка.
6.20 Х/ф «Садко».

ЗВЕЗДА

9.15 Легенды цирка с Эдгардом Запашным. О. Зубков.
9.40 Последний день. Е. Евтушенко.

воскресенье, 29 октября

РГВК
07.45 Мультфильм 0+
08.00 «Здравствуй, мир!»
08.30 Новости Дагестана

ПЕРВЫЙ

7.50 М/с «Смешарики».
8.00 Часовой.
8.35 Здоровье.

РОССИЯ 1

08.45 Местное время. Вести-недели. Информационно-аналитическая программа
7.35 «Планета»

НТВ

4.50 Х/ф «Чистое небо».
7.00 Центральное телевидение.

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

7.40 Фактор жизни.
8.15 Д/ф «Петр Вельяминов. Под завесой тайны».

ЗВЕЗДА

9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Детектив.

КУЛЬТУРА С 23 ПО 29 ОКТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
8.00 Новости культуры.
8.05 Правила жизни.
8.30 Х/ф «Аббатство Даунтон 2».

СРЕДА

8.00 Новости культуры.
8.05 Правила жизни.
8.30 Х/ф «Аббатство Даунтон 2».

ЧЕТВЕРГ

8.00 Новости культуры.
8.05 Х/ф «Аббатство Даунтон 2».

ПЯТНИЦА

8.00 Новости культуры.
8.05 Правила жизни.
8.30 Россия, любовь моя!

СУББОТА

8.55 М/ф «Кот Леопольд».
9.50 Концерт с Э. Эфирировым.

ВОСКРЕСЕНЬЕ

8.40 Мультфильмы.
9.35 Д/ф «Передвижки. Виктор Васнецов».

РАДИО

ИСЛЕН, 23-ОКТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.35 «Хважамжам».
САЛАСА, 24-ОКТЯБРЬ

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М.А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
СОВЕТНИК
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д.Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н.М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж.М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э.Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М.А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН
Р.С. РАМАЛДАНОВА

65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кьул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистрация
авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди тукьлубур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин кьвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 17.40

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда
чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан кьуче, 6.

Тираж 8265

16 - И лишандик квай материалар

гъакъидихъ чапзавайбуур я.

12+ - Икъван яшар хъанвайбуру кьелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты

"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь

Мубаракрай!

Сулейман-Стальский райондин культурадин управленидин
начальник Майрудин БАБАХАНОВАЗ:

Ваз хайи югъ мубаракрай,
Вакай кьубузъ кьужса хьуй.
Ви гьар са гаф акъудзавай
Душман патал руькса хьуй.
Ватадал рикI алай инсан,
Ягъ-намусдин рекъевай.

Заз ухшар кьвезва,
дуст, вакай
Маргъухъандин векъевай.
Цуькверал ви алазва рикI,
Вине кьазва инсанвал, дин.
Вал за дамах ийидоач гьикI,
Тарифдиз лайих Майрудин!
Ваз тебрикар ийизвайди
Зун я, - Макъа Шагъабудин!

"Хайи чIаларин хважамжам"

ЧИ КОРР.

Дагъустандин культурадин
ва чIаларин ийкъаз талукъ яз РД-
дин культурадин министерство-
ди ва Расул Гьамзатован тIвару-
нихъ галай Милли библиотека-
ди "Хайи чIаларин хважамжам"
лишандик кваз фестиваль теш-
килзава.

"Хайи чIаларин хважамжам"
фестиваль къе, 19-октябрдиз,
сятдин цIусадаз Милли библио-
текада кьиле фида. Адан асул
метлеб жегиляр хайи чIалар

чирунал, дуьньядин эдебиятдин
жавагьирар дидед чIалал кIелу-
нал желб авун я. Гьар йисуз ихъ-
тин фестиваль кьиле тухуни
Дагъустандин халкъарин чIала-
рин игътияжар чириз, неинки рес-
публикада, гьакI адалай къеце-
патани Дагъустандин чIалариз
итиж хкажиз кумек гуда.

"Хайи чIаларин хважамжам-
да" Дагъустандин сергьятра
яшамиз жезвай вири миллетрин
векилри иштиракда. Абуру чпин
милли парталар раижда, дидед
чIалал эсерар кIелда, ктабрин
выставкаяр тешкилда.

Сканворд

Тукьлубурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Цин улакь		А.Агъаеван повесть		Тарцин майва	
Халича		"Кишка" лезги чIалал		Персенг	
Ширин-лух	Гафунни са "тикке"	Тарцин къатI	Далх, панагъ	Вакъна	Явашвал
Тарцин чуплах хел	Ирслар	Къенят авуи	Гимдин турмуцI	Гумдин руг	Ризкъи
Мусурман	ХандакI	Къекъераг	Къушран "цапуур"	Цини, баят-суз	
Виш йис	Синтаксисдин уьльме	Ратарин азар	Чарарин башкул		
Дуьа, капI	Еке къаб	Ивидин "гъал"			
Фялдин "улакь"					
Къадамар					

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди вахан хва
Валегъ ГЪУЪСЕЙНОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз Мегъмандаров Нурали-
диз ва вири багърийриз башсагълугъвал гузва.

2018-йис патал

Лезги газет

КХЪИХЪ!

ИНДЕКСАР:

йисанди - 63249

6 вацранди - 51313

газетдин кьимет почтарин
отделенийрай:

йиса - 820 манатни 20 кепек
6 вацра - 410 манатни 10 кепек

Абонентрин ящикрай (до востребования):

йиса - 770 манатни 64 кепек
6 вацра - 385 манатни 32 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

йиса - 440 манат
6 вацра - 220 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай "Дагпечатдин"
киоскра, сайтда (www.dagestan.press.) ва гьакIни Махачкъа-
лада Промшоссе кумечдин 10 "а"-нумрадин дараматда кхъиз
жеда.

Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чпи хутахдайбуур:

йиса - 324 манат
6 вацра - 162 манат

Чи газет кхъинин патяхъай суалар пайда хъайитIа,
экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 5-далди и нумра-
диз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Девирдин шиклар

Карикатура чIугурди ва адаз баян гайиди
Темирхан ТЕМИРХАНОВ я

КIанивиликай виш келима-фикир

Гьазурайди - Гуьлжагъан МИСРИХАНОВА

(Эвел 33,35-38-41-нумрайра)

92. Муьгъуьббатдин тIебиатдин къанун: "Эгер ваз зун кIан-
заватIа, заз вунни кIан я".

93. Са гафуниз кIанивал лугъуз жедач. Адаз гьамиша пуд
гаф чарасуз я: "Заз вун кIанзава".

94. КIанивилизни вичин женнетдин багъ авайди я - инсандин
рикI.

95. Эгер ваз кIанивал вуч ятIа чир хъанватIа, ам зи кIанивили
къуват, гьевес я.

96. КIанивал хъун - им гьамиша са вуч ятIани жагъуриз ре-
къе авай гьерекат я.

97. КIанивал лигимарзавай гьисс дарихвал, пашманвал, вах-
туналди къакъатун я.

98. ПичIи иер гафариз кIанивал лугъуз жедач.

99. КIанивилиз кIавлиз хкведай рехъ рикIелай алуддай мум-
кинвал гумир.

100. КIанивиливай хъиз ракъинивайни нур, чим гуз жедач.